

GRAIKŲ MITAI

Prometėjo mitas

Prometėjas (gr. *promētheus* – pramatantis ateitį, iš anksto apgalvojantis, apdairus, rūpestingas) priklausė titanų giminei, viešpatavusiai anksčiau už Olimpo dievus: jo tėvas buvo titanas Japetas. Prometėjas, nors pats buvo titanas, rėmė Dzeusą, kovojusį su jo gimine. Tačiau kai Dzeusas, pamatęs pirmųjų žmonių trūkumus, nutarė juos išnaikinti ir sukurti tobulesnę giminę, Prometėjas pasipriešino jo valiai. Prometėjas manė, kad ir esamus žmones galima patobulinti. Ir nutarė tai padaryti: danguje pavogęs ugnies atnešė jos į Žemę. Ligi tol žmonės gyveno urvuose, nemokėjo statyti plytinių namų, dailidės darbų, nesugebėjo skirti metų laikų. Prometėjas išaiškino žmonėms, kodėl žvaigždynai bei šviesuliai pateka ir nusileidžia, išmokė skaičiavimo ir rašto. Be Prometėjo, žmonės nebūtų gebėję prisijaukinti gyvulių, pasistatyti laivų, pasigaminti vaistų, išsikasti metalų, suprasti sapnų ir kitų pranašingų ženklų. Kitaip tariant, titanas Prometėjas atnešė žmonėms dieviškojo žinojimo kibirkštėlę ir padarė juos kultūringus. Tai milžiniška dovana, nors ji tebuvo menka absoliutaus žinojimo dalelė – žmonėms vis dėlto neleista žinoti ateities ir suprasti daugelio kitų dalykų. Titanas, turėdamas ateities matymo galią, žinojo, kad dėl savo poelgio sulauks bausmės, bet negalėjo jos išvengti: nei apsukrumu, nei atvirai priešinantįs neįmanoma pakeisti už Dzeusą viršesnių trijų lemties deivių Moirų valios. Dzeusas už jo nustatytos tvarkos griovimą rūsčiai nubaudė Prometėją: įsakė kalviui Hefaistui jį prikalti prie uolos tolimuose Kaukazo kalnuose, kur atskrisdavęs erelis ir lesdavęs jo kepenis, o šios vis ataugdavo. Prometėjui buvo lemta kentėti prirakintam ilgus amžius, kol jį išvadavo garsus karžygys Heraklis. Dzeuso nubaustą titaną žmonės garbino kaip savo geradarį, laikė net žmonijos sukūrėju, kultūros nešėju.

Sizifo mitas

Sizifas laikytas Korinto miesto įkūrėju ir pirmuoju karaliumi. Jis visoje Graikijoje garsėjo įvairiomis žiniomis ir gudrumu. Sizifas permanydavo ir žmonėms išduodavo dievų paslaptis. Už tai supykęs Dzeusas nusiuntė pas Sizifą mirties dievą Tanatą. Tačiau Sizifas ir jį sugebėjo pergudrauti: sukaustė Tanatą grandinėmis ir taip pralaikė kelerius metus. Dėl to sutriko pasaulio tvarka – žmonės nustojo mirti. Tik Dzeuso pasiūstas karo dievas Arėjas išlaisvino mirties dievą Tanatą, kuris iš karto pasirinko Sizifą savo pirmąja auka. Tačiau net iš Hado karalystės, apgavęs dievus, Sizifas sugebėjo ištrūkti.

Už savo nuolatines apgaules ir pasaulio tvarkos griovimą Sizifas pagaliau sulaukė amžinos bausmės: dievai sugrąžino jį į pomirtinę karalystę ir pasmerkė amžinai risti į

aukštą statų kalną didžiulį akmenį. Kaskart pasiekus viršūnę akmuo išsprūsta Sizifui iš rankų ir su trenksmu nurieda žemyn – ir jam tenka pradėti vargti iš naujo.

Narcizo mitas

Narcizas, vandenų dievybių sūnus, buvo nepaprasto dailumo jaunuolis. Daug nimfų ir merginų buvo jį įsimylėjusios. Tačiau išdidus Narcizas visų jų meilę atstūmė, taip įžeisdamas pačią meilės ir grožio deivę Afroditę. Keršto ir teisingumo deivė Nemesis, atstumtųjų paprašyta, padarė taip, kad sykį ankstyvą pavasarį, grįždamas iš medžioklės, Narcizas skaidriame šaltinio vandenyje pamatė savo atvaizdą ir pats save įsimylėjo. Jis ėmė taip savimi grožėtis ir gėrėtis, kad niekas jam daugiau neberūpėjo: nei medžioklė, nei mokslai, nei valgis, nei miegas. Narcizas taip ir liko sėdėti prie šaltinio: jis vis žiūrėjo į savo nuostabų atvaizdą ir nebegalėjo nuo jo atitraukti akių. Galop Narcizas sumenko, sunyko ir mirė. O ten, kur į žalią žolę nusviro jo galva, išaugo balta kvapni gėlė – narcizas.

Orfėjo ir Euridikės mitas

Orfėjas, mūzos Kalijopės, globojusios epinę poeziją, ir Apolono sūnus, buvo didis dainius, pirmasis pradėjęs giedoti hegzametru. Kai Orfėjas, skambindamas kitara, užtraukdavo giesmę, nutildavo vėjai, nustodavo bangavusi jūra, liūtai romiai išsitiesdavo šalia stirnų, medžiai į jį, tarsi į saulę, nukreipdavo savo lapus, žolynai – žiedus, o žmonės – širdis.

Orfėjas buvo vedęs nimfą Euridikę. Deja, netrukus po vestuvių jai įkirto gyvatė, Euridikė mirė, ir jos vėlė nukeliavo į požemio pasaulį. Nepaprastai mylėjęs žmoną, Orfėjas kentė begalinį sielvartą. Jis susirado į požemius vedantį urvą ir nusileido prie Acheronto upės, per kurią aplūžusiu luotu vėles į Hadą kelia senas valtininkas Charonas.

Sužavėtas Orfėjo dainos, Charonas nedvejodamas perkėlė jį per Acherontą. Išgirdusi Orfėją giedant, apstulbo visa niūrioji Hado karalystė: lyg pakerėtos klausėsi vėlės, nurimo dundančioji Stikso upė, nustojo tekėjusi užmaršties upė Lėtė, kurios vandens paragavusios vėlės pamiršta Žemės gyvenimą, liovėsi vaitoti aimanų upė Kokitas, nebespjaudė ugnimi Flegetonto upė.

Sizifas, metęs darbą, atsisėdo ant savojo akmens, pusdievis Tantalas pamiršo jį kankinusį alkį ir troškulį, ir net palaimintųjų buveinės – šviesių ir žalių Elisijo laukų – vėlės paliko savo pramogas.

Orfėjas dainomis sugraudino požemio karalienę Persefonę ir nepermaldujamą karalių Hadą. Jie leido išsivesti Euridikę į Žemę. Požemio sargas trigalvis šuo Kerberas gyvatėmis apaugusiu kailiu nė neamtelėjo Orfėjui ir Euridikei einant pro šalį.

Tačiau Orfėjas, nors buvo didis dainius, kaip ir daugelis mirtingųjų, nepajėgė kovoti su savo meile ir ilgesiu. Hadas buvo įsakęs jam neatsigręžti į Euridikę, kol nepasieks saulės šviesos. Orfėjas neiškentė – kelio viduryje grįžtelėjo. Ir Euridikė visiems laikams dingo mirties karalystėje.

Nuo to laiko Orfėjas dainavo tik liūdnas dainas. Tokias liūdnas, kad klausydamiesi verkė ne tik žmonės, bet ir akmenys.

Orfėjas žuvo užmėtytas akmenimis ir sudraskytas į gabalus dievo Dioniso garbintojų – mainadžių, arba bakchančių. Jo kūno dalis surinko ir palaidojo mūzos. Žuvusį Orfėją apraudojo žvėrys ir paukščiai, miškai ir uolos.

Dedalo ir Ikaro mitas

Dedalas buvo didis Atėnų meistras – skulptorius, architektas, dailininkas, išradėjas. Iš pavydo nustūmęs talentingą savo mokinį nuo Akropolio uolos, turėjo iš gimtojo miesto bėgti pas karalių Minoją – Dzeuso ir Europos sūnų – į Kretos salą. Ten Dedalas pastatė garsiuosius Labirinto rūmus su painia koridorių sistema. Juose Minojas įkalino pabaisą Minotaurą – savo žmonos Pasifajos ir jaučio sūnų.

Tačiau auksarankiam meistrui Dedalui apkarto gyvenimas Kretoje, nes karalius Minojas sekė kiekvieną jo žingsnį, bijodamas netekti talentingo menininko. Tuomet Dedalas, suraišiojęs virvėmis ir sulipinęs vašku plunksnas, padarė sau ir sūnui Ikarui sparnus. Pakilę į padanges jiedu pabėgo iš Kretos. Dedalas buvo liepęs berniukui neskristi per žemai, idant besitaškancios marių bangos nepermerktų plunksnų, ir nekilti per aukštai, kad saulė neištirpintų sparnų vaško. Tačiau Ikarą suviliojo skrydžio palaima: jis plasnojo vis aukščiau ir aukščiau į saulę, nepastebėdamas, kad nuo kaitros jau varva vaškas ir plunksnos sklendo ore. Netekęs sparnų Ikaras iš didelio aukščio nukrito ir žuvo gaudžiančios jūros vandenyse.